

P A M Á T N Í K

T E R E Z Í N

Výroční zpráva za rok 2001

/Logo Památníku Terezín/

Terezín, březen 2002

PAMÁTNÍK TEREZÍN
Výroční zpráva za rok 2001

OBSAH

1. Úvodní slovo
2. Památník Terezín a jeho služby návštěvníkům
3. Statistika návštěvnosti
4. Přehled pořádaných akcí a výstav. Propagačně organizační a ediční činnost
5. Vnější kontakty a spolupráce
6. Čestný výbor ředitelů Muzea ghetta v Terezíně
7. Výzkumná činnost
8. Vzdělávací činnost
9. Dokumentace a sbírky
10. Hospodářská činnost, dary a příspěvky
11. Technická a stavební činnost
12. Výhled na rok 2002

1.

ÚVODNÍ SLOVO

Rok 2001 byl pro Památník Terezín velmi významným. Charakterizovala jej řada událostí, které se setkaly s velkou pozorností veřejnosti doma i v zahraničí.

Ve dnech 13. - 16. října se uskutečnily vzpomínkové akce k 60. výročí zahájení deportačních transportů Židů z českých zemí v době nacistické okupace, které odvážely desetitisíce osob a vedly k likvidaci naprosté většiny předválečných židovských obcí na našem území. Pro drtivou většinu Židů znamenaly deportace cestu na smrt v rámci obłudného programu genocidy, který nacisté eufemisticky nazývali „konečné řešení židovské otázky“.

Program vzpomínkových akcí, připomínajících tyto tragické události, vyvrcholil dne 16. října shromážděním bývalých vězňů terezínského ghetta v Kulturním domě v Terezíně, na němž hlavní projev přednesl ministr kultury České republiky Pavel Dostál. Na uvedené shromáždění navázalo slavnostní otevření nově zrekonstruovaných prostor bývalého Kolumbária a Ústřední márnice ghetta, které byly zpřístupněny veřejnosti. V těchto objektech vznikly prostory pro umístění pamětních desek k uctění památky zničených židovských obcí i zavražděných jednotlivců, dále pak výstavní expozice, přibližující roli těchto objektů v terezínském ghettu. Po uvedené možnosti umístění pamětních desek dlouho volaly organizace i rodiny bývalých vězňů, neboť jak známo naprostá většina obětí „konečného řešení“ nemá svůj hrob. Umístění těchto desek také pro ostatní návštěvníky představuje jednu z cest k personifikaci velké lidské tragédie. O velkém zájmu o tuto formu uctění památky obětí svědčí skutečnost, že mnoho pamětních desek bylo do prostoru bývalého kolumbária instalováno již v závěru roku. Program vzpomínkových akcí byl doplněn i řadou pozoruhodných uměleckých vystoupení. S největší pozorností se setkalo vystoupení Coco Schumanna, člena legendárního terezínského souboru Ghetto Swingers.

Tak jako každoročně, konala se i v tomto roce třetí květnovou nedělí, 20. května 2001, Terezínská tryzna, které se zúčastnilo množství bývalých vězňů terezínského ghetta a policejní vězňice gestapa v Malé pevnosti. Úvodní projev přednesl předseda ÚV ČSBS dr. Jakub Čermín, s hlavním projevem poté vystoupil místopředseda vlády ČR Vladimír Špidla. Slavnostního shromáždění se dále zúčastnili první místopředseda Senátu Parlamentu ČR Přemysl Sobotka, předseda výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Josef Hojdar, soudce Ústavního soudu Vladimír Minařík, předsedkyně Nejvyššího soudu Eliška Wagnerová, ministři vlády ČR Miroslav Grégr, Petr Lachnit, Jan Fencel a Jaromír Šling, náměstek ministra zahraničí Hynek Kmoníček, ombudsman Otakar Motejl a první zástupce náčelníka generálního štábu armády ČR generál Jiří Martínek. Přítomni byli rovněž zástupci velvyslanectví 23 zemí v České republice. Na závěr tryzny přednesl křesťanskou modlitbu kanovník Jiří Hladík a židovskou vrchní pražský a zemský rabín Karol Efraim Sidon. Poté zazněl sbor ze třetího dějství opery Giuseppe Verdiho Nabucco.

Již tradičním se také stalo vzpomínkové shromáždění konané u příležitosti mezinárodního dne vzpomínky na oběti holocaustu Jom ha' šoa, které se tentokrát konalo 19. dubna v objektu bývalých Magdeburských kasáren v Terezíně. Jeho smyslem je připomínání skutečnosti, že za souhrnnými čísly o počtech obětí je třeba vidět konkrétní zavražděné

muže, ženy a děti. Každý rok je na těchto shromážděních čteno 100 jmen lidí, kteří v terezínském ghettu zahynuli. Také tentokrát se shromáždění zúčastnil rabín Karol Efraim Sidon, který přednesl vzpomínkový projev a poté modlitby El Male Rachamim a Kaddiš.

Také židovská tryzna Kever Avot, která se konala 9. září, je tradiční vzpomínkovou akcí, připomínající oběti holocaustu z českých zemí. Její účastníci byli především z řad příslušníků židovských obcí a uctili památku obětí nejprve na Židovském hřbitově v Terezíně a poté u památníku na břehu řeky Ohře, kde byl na rozkaz nacistů v listopadu roku 1944 do vody naházen popel 22 000 obětí terezínského ghetta.

Uplynulý rok byl významný také tím, že po letech marného úsilí o přivedení pachatelů válečných zločinů spáchaných v Terezíně a jeho okolí před soud, proběhly v Německu hned dva takové procesy. Jednalo se o Julia Viela, který se jako frekventant litoměřické zpravodajské školy SS v březnu 1945 podílel na mučení a vraždění vězňů, přidělených na kopání protitankových příkopů. Ve druhém procesu byl obviněn bývalý příslušník SS Anthon Malloth, sloužící za války v policejní věznici gestapa v terezínské Malé pevnosti. Patřil k těm dozorcům, kteří se týrání vězňů věnovali s obzvláštní brutalitou a vynalézavostí. Je velmi důležité, že se před soud podařilo postavit alespoň oba jmenované a jejich skutky pojmenovat jako zločiny. Platí to i přesto, že jejich tresty jsou nesouměřitelné se zločiny, které spáchali. Oba nadto již v době procesů byli těžce nemocní a výkon trestů byl proto možný jen v nemocničních zařízeních. Důležitý je však především symbolický význam jejich odsouzení.

Pozornost veřejnosti a pobouření především v řadách bývalých vězňů vzbudila aféra se střelnicí v Terezíně, respektive s nevkusnou reklamou umístěnou na internetových stránkách a zvoucí potenciální německé zákazníky na „cenově výhodné střelení v Terezíně“. Protože u uvedené reklamy byla použita fotografie bývalé střelnice v Malé pevnosti, která sloužila v letech války jako popraviště, vyvolalo to zděšení a oprávněný úžas mnoha lidí, kteří se na Památník Terezín obraceli s naléhavými žádostmi o vysvětlení. Ve skutečnosti se však jednalo o střelnicí umístěnou v části městského opevnění a ležící daleko od objektů Památníku. Jeho vedení okamžitě po zjištění o charakteru výše uvedené reklamy ostře protestovalo a žádalo její stažení, jakož i uzavření střelnice. Stejně stanovisko zaujalo i zastupitelstvo města Terezína. V celé záležitosti se významně angažoval i ministr kultury Pavel Dostál a ministr vnitra Stanislav Gross, jakož i přednosta Okresního úřadu v Litoměřicích Josef Pol. Nakonec byla střelnice uzavřena a tak skončila nepříjemná aféra, způsobená necitlivým přístupem dvou podnikatelů k morálnímu odkazu historie Terezína v letech nacistické okupace.

Pro další vývoj Památníku a plnění našich úkolů bylo mimořádně důležité, že Památník Terezín obdržel zvláštní dotaci v rámci vládního programu rehabilitace Památníků, která umožnila realizaci tří mimořádně významných projektů. Prvním z nich bylo dlouho připravované vybudování historicko-dokumentární expozice „Terezín v 'konečném řešení židovské otázky' 1941 - 1945“ v terezínském Muzeu ghetta. Tato expozice nahradila dosavadní instalaci, která vznikla v rekordně krátké době v roce 1991 a navzdory některým částečným zdokonalením byla stále považována za provizorní. Vybudování definitivní expozice předcházely rozsáhlé přípravné práce, spojené především s jejím rozšířením a doplněním o nejnovější výsledky vědeckého výzkumu.

Dalším z uvedených projektů je příprava expozice České republiky v Osvětimi. V uplynulém roce byly dokončeny rešeršní práce a shromažďování dokumentace, zpracováno bylo libreto a poté scénář expozice. Kromě historiků z Památníku Terezín a dalších institucí se na těchto pracích podíleli i bývalí osvětimští vězni, organizovaní v Historické skupině Osvětim.

Přestože se jednalo o velmi náročné úkoly, ukázalo se později, že mnohem složitější otázkou bude zadání samotné realizace expozice. Poté, co proběhla veřejná výběrová

soutěž na zpracování výtvarně prostorového řešení expozice a její realizaci, se totiž firma, která skončila na druhém místě, proti výsledku řízení odvolala. Třebaže nakonec bylo řízení v této věci Úřadem pro hospodářskou soutěž zastaveno, měla celá záležitost za následek zdržení realizačních prací. To si vyžádalo odložení původně stanoveného termínu otevření expozice v Osvětimi o půldruhého měsíce.

Poslední z projektů je velmi významný pro další rozšíření vzdělávací činnosti Památníku Terezín. Umožní totiž přestavbu jednoho z terezínských domů na ubytovací a vzdělávací objekt, který bude součástí Střediska setkávání Památníku Terezín, v němž vzdělávací programy probíhají. Po jeho dobudování přibude dalších 28 lůžek v ubytovací části, ale především nové, moderně zařízené prostory pro výuku a její nezbytné zázemí.

Vzdělávací činnosti bude věnována samostatná pasáž této zprávy. Na tomto místě bych však chtěl připomenout alespoň jednu z akcí, která je důkazem toho, že se Památník Terezín stal součástí mezinárodních aktivit usilujících o pevné zakotvení vzdělávání o holocaustu ve výchově mladých lidí. V listopadu uplynulého roku se ve spolupráci s mezinárodním sdružením Task Force for Holocaust Education, Remembrance and Research, Ministerstvem školství a tělovýchovy ČR a Institutem Terezínské iniciativy uskutečnil v Terezíně pětidenní seminář pro více než 70 českých učitelů. Jednalo se o pedagogy, kteří již předtím absolvovali třídní semináře, pořádané společně Památníkem Terezín, Židovským muzeem v Praze a Muzeem romské kultury v Brně. V rámci tohoto navazujícího semináře byla přednesena řada referátů zahraničních historiků o specifických problémech holocaustu, ale především zahraniční pedagogové informovali o způsobech práce ve svých zemích a předvedli ukázkové výukové hodiny, případně demonstrovali využívání moderní techniky ve vzdělávání. Památník Terezín tak potvrdil oprávněnost akreditace, kterou mu ministerstvo školství a tělovýchovy ČR udělilo pro další vzdělávání učitelů.

Ve dnech 30. června – 6. července se v Barceloně konal kongres celosvětové organizace muzeí – ICOM. V jeho průběhu byla uspořádána ustavující schůze nového mezinárodního výboru muzeí – památníků obětí zločinů proti lidskosti (International Committee of Memorial Museums for Remembrance of Victims of Public Crimes - IC MEMO). Tento nový výbor bude platformou pro spolupráci a výměnu zkušeností mezi památníky, které zprostředkovávají tragické zkušenosti novověkých dějin lidstva.

Další části této výroční zprávy přinášejí podrobný přehled činnosti Památníku Terezín a práce jeho jednotlivých oddělení. Nebudu je na tomto místě podrobně hodnotit a omezím se pouze na konstatování, že dobré výsledky práce Památníku Terezín v uplynulém roce byly založeny na dobré práci jednotlivých oddělení a iniciativním a zodpovědném přístupu jednotlivých pracovníků k plnění našich úkolů. Vyslovuji jim své uznání a poděkování a zároveň chci vyjádřit své přesvědčení, že se stejným úsilím a obětavostí přistoupí i k plnění náročných úkolů nového roku.

PhDr. Jan Munk, CSc.
ředitel Památníku Terezín

2.

PAMÁTNÍK TEREZÍN A JEHO SLUŽBY NÁVŠTĚVNÍKUM

Památník Terezín je jedinou institucí svého druhu na území České republiky. Jeho posláním je pečovat o místa spojená s rasovou a politickou perzekucí v letech nacistické okupace našich zemí za druhé světové války, uchovávat památku obětí této perzekuce a rozvíjet muzejní, vzdělávací a výzkumnou činnost. Při zabezpečování této činnosti je nezbytnou úzká spolupráce s řadou domácích i zahraničních institucí a organizací. Od počátku devadesátých let se Památník Terezín stal rovněž místem setkávání mladých lidí různých národností. Zejména v posledních letech se zvyšuje podíl mládeže z naší země na těchto setkáváních. Vedle problematiky tragické minulosti spojené s těmito místy se stále častěji na pořad vzdělávacích programů a setkání mladých lidí dostávají i naléhavé otázky, které tíží dnešní mladé lidi. Vhodnou základnou pro konání takovýchto výměn názorů a seznamování se s historickými poučeními z minulosti se stalo Středisko setkávání Památníku Terezín.

Objekty a areály spravované Památníkem Terezín představují unikátní muzejní komplex, který každoročně navštěvují statisíce lidí z celého světa. Část z nich má zájem především o jedinečné ukázky fortifikačního stavitelství 18. století, které mohou spatřit v rozsáhlých terezínských opevněních. Drtivá většina návštěvníků ovšem přijíždí navštívit místa spojená s utrpením a smrtí desítek tisíců nevinných obětí vlády násilí a obludného programu genocidy Židů. Navštěvují proto bývalá represivní zařízení, jež byla vybudována v Terezíně a nedalekých Litoměřicích.

Bývalé ghetto dnes připomínají nejen expozice umístěné v Muzeu ghetta, v krematoriu na Židovském hřbitově, v bývalé Ústřední márnici a Kolumbáriu ghetta, jakož i v bývalých Magdeburských kasárnách. S jeho historií jsou spojeny i další objekty a památná místa v Terezíně a jeho okolí.

Nedaleko od města se nachází Malá pevnost, kde byla v letech okupace zřízena policejní věznice pražského gestapa. Návštěvníci mohou navštívit nejen samotný areál pevnosti s bývalými vězeňskými celami a dalšími objekty, ale i Muzeum Malé pevnosti a řadu dalších expozic. Jedna z nich je věnována dějinám koncentračního tábora v Litoměřicích.

V předpolí Malé pevnosti se rozprostírá Národní hřbitov, kde byla pochována část obětí ze všech tří represivních zařízení v Terezíně a Litoměřicích. Zde se rovněž každoročně koná Terezínská tryzna jako ústřední republiková vzpomínka na oběti nacistické okupace.

Památník Terezín spravuje rovněž objekt bývalého krematoria koncentračního tábora v Litoměřicích a vchodový objekt do nedaleké bývalé podzemní továrny, kterou vězni z tohoto koncentračního tábora budovali a v níž byli později nasazováni v nelidských podmínkách na otrockou práci. Tak jako v represivních zařízeních v Terezíně zde také hromadně umírali. Pro neustálé nebezpečí sesuvu narušené horniny je samotný systém podzemních prostor návštěvníkům nepřístupný.

Návštěvníkům je nabízena prohlídka areálů bývalého ghetta a policejní věznice gestapa v Malé pevnosti s odborným výkladem, objednat je možno i prohlídku krematoria koncentračního tábora v Litoměřicích.

Návštěvníci mohou dále zhlédnout následující stálé expozice:

- Malá pevnost Terezín 1940 – 1945 – expozice v Muzeu Malé pevnosti
- Výtvarná expozice Památníku Terezín – expozice v Muzeu Malé pevnosti
- Koncentrační tábor Litoměřice 1944 – 1945 – expozice ve III. dvoře Malé pevnosti
- Terezín 1780 – 1939 – expozice ve vstupním objektu Malé pevnosti
- Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941 – 1945 – expozice v Muzeu ghetta
- Úmrtnost a pohřbívání v ghettu Terezín – expozice v krematoriu na Židovském hřbitově
- Ústřední márnice a pohřební obřady v ghettu – expozice v bývalé ústřední márnici ghetta
- Rekonstrukce vězeňské ubikace z doby ghetta – expozice v bývalých Magdeburských kasárnách
- Hudba v terezínském ghettu – expozice v bývalých Magdeburských kasárnách
- Výtvarné umění v terezínském ghettu – expozice v bývalých Magdeburských kasárnách
- Literární tvorba v terezínském ghettu – expozice v bývalých Magdeburských kasárnách
- Divadlo v terezínském ghettu – expozice v bývalých Magdeburských kasárnách
- Internační tábor pro Němce. Malá pevnost 1945 – 1948 – expozice ve IV. dvoře Malé pevnosti

Mimo stálých expozic mohou v průběhu roku návštěvníci zhlédnout řadu dalších příležitostných dokumentárních a výtvarných výstav.

Badatelé mohou studovat fondy dokumentačního a sbírkového oddělení a využívat odbornou knihovnu .

Pracovníci Památníku poskytují rovněž odborné konzultace o otázkách rasové a politické perzekuce v letech druhé světové války a informace o osudech vězňů represivních zařízení v Terezíně a Litoměřicích.

3.

Statistika návštěvnosti

Návštěvnost v Malé pevnosti v roce 2001

Měsíc	Návštěvnost celkem	Cizinci	Mládež cizina	Mládež ČR
Leden	3 108	2 670	1 736	298
Únor	6 959	6 225	4 065	490
Březen	20 213	18 798	15 137	1 076
Duben	32 857	28 769	21 127	3 052
Květen	37 770	27 953	18 928	5 628
Červen	23 413	15 661	8 502	6 365
Červenec	30 443	24 643	9 991	2 542
Srpen	27 804	21 623	8 823	2 630
Září	30 264	27 107	19 325	1 811
Říjen	21 501	18 489	12 145	2 375
Listopad	8 031	6 837	4 517	896
Prosinec	3 281	2 957	1 622	208
ROK 2001	245 644	201 732	125 918	27 371
Rok 2000	247 582	196 704	114 429	28 516
Rozdíl	- 1 938	+ 5 028	+11 489	- 1 145

Návštěvnost v Muzeu ghetta v roce 2001

Leden	2 386	2 153	1 277	160
Únor	4 004	3 540	2 159	354
Březen	11 683	11 107	8 687	420
Duben	13 784	11 768	7 531	1 783
Květen	18 087	12 931	8 077	2 556
Červen	12 035	9 200	4 262	2 299
Červenec	18 418	16 661	6 479	814
Srpen	16 680	14 931	5 211	893
Září	13 600	12 870	8 704	442
Říjen	13 397	11 799	7 863	1 378
Listopad	4 438	3 922	2 464	414
Prosinec	2 144	1 926	1 035	148
Rok 2001	130 656	112 808	63 749	11 661
Rok 2000	130 910	111 490	54 960	11 468
Rozdíl	- 254	+ 1 318	+8 789	+ 193

Návštěvnost v bývalých Magdeburských kasárnách v roce 2001

Leden	828	696	419	128
Únor	1 156	992	507	156
Březen	3 475	3 357	2 438	104
Duben	3 465	2 545	1 494	892
Květen	4 580	3 130	1 682	1 147

Červen	2 875	2 163	852	665
Červenec	6 422	5 996	2 401	221
Srpen	5 963	5 482	1 888	287
Září	4 816	4 435	2 843	306
Říjen	5 494	4 788	3 231	669
Listopad	1 638	1 440	907	179
Prosinec	476	429	218	38
ROK 2001	41 188 35 453 18 880 4 489			
Rok 2000	30 978	27 713	12 449	2 600
Rozdíl	+10 210 + 7 740 + 6 431 +1 889			

4.

PŘEHLED USPOŘÁDANÝCH AKCÍ A VÝSTAV. PROPAGAČNĚ ORGANIZAČNÍ A EDIČNÍ ČINNOST

Přehled hlavních akcí organizovaných Památníkem Terezín v roce 2001:

- vzpomínková akce u příležitosti světového dne památky obětí holocaustu Jom ha'šoa se konala za účasti vrchního pražského a zemského rabína Karola Sidona a dalších hostů 19. dubna 2001 v bývalých Magdeburských kasárnách
- Terezínská tryzna se konala na Národním hřbitově 20. května 2001 za účasti zástupců Senátu a Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, vlády ČR, krajských, okresních a místních zastupitelských orgánů, velvyslanectví 23 států a dalších hostů. Hlavní projev přednesl místopředseda vlády Vladimír Špidla.
- tryzna Kever Avot za oběti genocidy Židů z českých zemí se konala na Židovském hřbitově 9. září 2001
- slavnostní otevření bývalého Kolumbária a Ústřední márnice terezínského ghetta se konalo 16. října 2001 při příležitosti 60. výročí zahájení transportů Židů z českých zemí
- ve dnech 16. – 20. listopadu 2001 se konal mezinárodní seminář „Holocaust ve vzdělávání“
- dne 26. listopadu 2001 byla slavnostně otevřena nová stálá expozice Muzea ghetta „Terezín v 'konečném řešení židovské otázky' 1941 – 1945“
- vzpomínková akce u příležitosti 100. výročí narození Milady Horákové se konala 20. prosince 2001 v Pamětní síni Malé pevnosti

Přehled výstav uspořádaných Památníkem Terezín v roce 2001:

- Terezín v „konečném řešení židovské otázky“ 1941 – 1945, stálá expozice
- Ústřední márnice a pohřební obřady v ghettu, stálá expozice
- Alén Diviš, autorská výstava ze sbírek Památníku Terezín
- Václav Pišoft, autorská výstava
- Josef Berger a Ján Vykroč, autorská výstava organizovaná ve spolupráci s Muzeem SNP v Banské Bystrici
- Anna Sper, Španělsko, autorská výstava
- Jan Malátek, autorská výstava
- Sdružení umělců z Walesu, Anglie, autorská výstava
- Pavel Nozar, fotografie, autorská výstava

- Sara Atzmon, Izrael, autorská výstava
- Anna Marie Ducaton, Itálie, autorská výstava
- Jaromír Dvořák a František Koudelka, fotografie a obrazy
- Lidský stín, kresby Bohumila Lonka. Helgy Weissové-Hoškové a Lea Haase z koncentračního tábora Mauthausen, výstava instalovaná v Památníku Mauthausen

Uvedené akce organizačně zajišťovalo organizačně propagační oddělení, odpovědné rovněž za ediční a propagační činnost Památníku a přípravu a činnost průvodců. Výstavy byly připravovány ve spolupráci se sbírkovým oddělením.

Ediční a propagační činnost:

- zpracovány propagační zprávy do sdělovacích prostředků
- vydána Výroční zpráva Památníku Terezín za rok 2000 v českém a anglickém jazyce
- průběžně probíhalo doplňování cizojazyčných tištěných průvodců ve třinácti jazykových mutacích
- vydány katalogy k výstavám: Sara Atzmon, Anna Sper, Josef Berger a Ján Vykroč, Anna Marie Ducaton, Jan Malátek, Jaromír Dvořák a František Koudelka
- vydány Terezínské listy č. 29

Průvodci:

- před zahájením návštěvní sezóny 2001 byl pro průvodce ve spolupráci s historickým a vzdělávacím oddělením připraven odborný seminář
- průběžně byl doplňován a zapracováván kádr průvodců

5.

VNĚJŠÍ KONTAKTY A SPOLUPRÁCE

Důležitým předpokladem pro plnění úkolů Památníku Terezín je stálý kontakt s bývalými vězni a jejich organizacemi, ale i s institucemi, které se zabývají výzkumem problematiky rasové a politické perzekuce v letech druhé světové války, s muzejními pracovišti, zájmovými sdruženími a spolky i zainteresovanými jednotlivci. Vedle domácích kontaktů udržuje Památník spolupráci různé intenzity s celou řadou partnerů zahraničních, především s martyrologickými institucemi z Evropy i zámoří.

Tak jako v celém předcházejícím desetiletí byla nejužší spolupráce s Terezínskou iniciativou, organizací bývalých vězňů terezínského ghetta. I nadále se tato spolupráce uplatňovala především v oblasti výzkumu a vzdělávací činnosti. Ve výzkumné činnosti byl nositelem této spolupráce především Institut Terezínské iniciativy. Členové Terezínské iniciativy pracovali také na přípravě nové expozice České republiky v Osvětimi. V oblasti vzdělávání se členové Terezínské iniciativy přímo podíleli na zajišťování besed v rámci seminárních programů, Terezínská iniciativa také finanční podporou umožnila návštěvu řady školních tříd v Terezíně. Institut Terezínské iniciativy se rovněž podílel na financování semináře pro české učitele se zahraničními lektory v listopadu roku 2001. Pokračovala vzájemná spolupráce při doplňování databáze bývalých vězňů terezínského ghetta a z dotace Institutu Terezínské iniciativy pokračovalo restaurování výtvarných sbírek Památníku Terezín z doby ghetta. Finanční příspěvek Terezínské iniciativy přispěl k tomu, že byla možná realizace dlouho připravované a odkládané definitivní expozice Muzea ghetta v Terezíně. Památník Terezín spolupracoval s Terezínskou iniciativou na přípravě a realizaci vzpomínkových akcí k 60. výročí deportací židovského obyvatelstva z českých zemí, které vyvrcholily shromážděním bývalých vězňů v Terezíně 16. října 2001. V případě spolupráce s bývalými vězni Malé pevnosti se bohužel podařilo dosáhnout jen omezené spolupráce. Kontakty byly udržovány spíše s jednotlivci při řešení některých výzkumných úkolů a při účasti na vzpomínkových akcích v Památníku. Kontakt s bývalými vězni dalších nacistických koncentračních táborů byl udržován prostřednictvím Svazu bojovníků za svobodu. Tato organizace je stálým partnerem Památníku při organizování ústřední vzpomínkové akce na památku obětí nacistické okupace – každoroční Terezínské tryzny.

Značné intenzity dosáhla spolupráce s organizací bývalých vězňů koncentračního tábora v Osvětimi – Historickou skupinou Osvětim. Zástupci Památníku se účastnili shromáždění této organizace a její členové se podíleli na přípravách libreta a scénáře expozice České republiky ve Státním muzeu Auschwitz-Birkenau v Osvětimi.

Úzká spolupráce se rozvíjela již druhým rokem s Konfederací politických vězňů. Jejím výrazem se stala především vzpomínková shromáždění a otevření výstavy věnované památce Milady Horákové.

Nejbližšími partnerskými organizacemi na území České republiky byly v uplynulém roce Židovské muzeum v Praze, Ústav soudobých dějin ČAV, Historický ústav ČAV a Univerzita J.E.Purkyně v Ústí nad Labem.

Nadále pokračovala již mnohaletá výměna materiálů a informací s martyrologickými institucemi v Izraeli, Polsku, USA, Německu a Rakousku. Především se jednalo o následující instituce: Státní muzeum Auschwitz-Birkenau v Osvětimi, Muzeum SNP v Banské Bystrici, Anne Frank Haus Amsterdam, Památník Dům konference ve Wannsee, Yad Vashem Jeruzalém, United States Holocaust Memorial Museum Washington, Museum of Jewish Heritage New York, Památník Dachau, Památník Buchenwald, Památník Mauthausen, Památník Majdanek a Dokumentationszentrum des österreichischen Widerstandes Vídeň.

Také v uplynulém roce pobývaly v Památníku Terezín skupiny mladých lidí ze zahraničí, které pracovaly na údržbě památkových areálů a současně se účastnily vzdělávacích programů. Pro zabezpečování vzdělávacích programů pro mladé lidi ze zahraničí obecně byla velmi významná činnost dobrovolníků vysílaných do Památníku Terezín německou organizací Aktion Sühnezeichen/Friedensdienste a rakouským sdružením Projekt Gedenkdienst. V uplynulém roce působili v Terezíně celkem čtyři dobrovolníci - po dvou z každé země.

Nadále pokračovala podpora činnosti Památníku a jeho popularizace v zahraničí ze strany společností přátel a podporovatelů Terezína, které již několik let působí v německých spolkových zemích Braniborsko, Sasko a Dolní Sasko. Pokračovala i spolupráce s německo-českým Nadačním fondem Hanse Kráasy a Iniciativou Hanse Kráasy z Hamburku.

Podporu vzdělávací činnosti Památníku poskytovaly formou konzultací i přímé účasti lektorů členské země mezinárodního sdružení Task Force for Holocaust Education, Remembrance and Research.

Služební cesty pracovníků Památníku v roce 2001 byly věnovány především přípravě expozice České republiky v Osvětimi, účasti na činnosti výboru památníků při mezinárodní organizaci muzeí – IC MEMO, dále účasti na seminářích a konferencích věnovaných výzkumu rasové a politické perzekuce v letech druhé světové války a vzdělávací činnosti. Tato mezinárodní jednání se uskutečnila v Amsterdamu, Barceloně, Bellagiu, Braunschweigu, Budapešti, Banské Bystrici, Berlíně, Dusznyky Zdrój, Fürthu a Ludwigsfelde.

6.

ČESTNÝ VÝBOR ŘEDITELŮ MUZEA GHETTA V TEREZÍNĚ

Činnost Muzea ghetta v Terezíně, které je součástí Památníku Terezín, zaštiťuje od jeho vzniku v roce 1991 Čestný výbor ředitelů, v němž jsou zastoupeny významné osobnosti politického, kulturního, hospodářského a vědeckého života z různých zemí.

Členové čestného výboru ředitelů:

Yehuda Bauer
Ernst L. Ehrlich
Helen Epstein
Anna M.B. de Feigel
Sir Martin Gilbert
Hana Greenfield
Václav Havel
Thomas O. Hecht
Zuzana Justman
Tomáš Kraus
Ronald R. Lauder
Arnošt Lustig
Charles I. Petschek
Arthur Schneier
Mark E. Talisman
James E. Young
Hans Westra

7.

VÝZKUMNÁ ČINNOST

Historické oddělení pokračovalo v provádění základního výzkumu dějin represivních zařízení v Terezíně a Litoměřicích v letech nacistické okupace českých zemí. Zajišťovalo rovněž přípravu a odborný dohled při realizaci stálých expozic, instalovaných v Památníku Terezín. V rámci této činnosti byly prováděny rovněž rešeršní práce v domácích a zahraničních archivech. Pracovníci oddělení se podíleli i na zabezpečování dalších činností Památníku, především na realizaci vzdělávacích programů. Nejvýznamnějším z realizovaných projektů bylo vybudování stálé expozice „Terezín v 'konečném řešení židovské otázky' 1941 – 1945“ v Muzeu ghetta. Další byla příprava a odborný dohled nad realizací expozice „Ústřední márnice a pohřební obřady v terezínském ghettu“. Projektem, který bude dokončen v roce 2002, pak byla příprava expozice České republiky ve Státním muzeu Auschwitz-Birkenau v Osvětimi. Památník Terezín jako pověřené pracoviště vytvořil autorský kolektiv, složený z jeho pracovníků, odborníků z dalších institucí a zástupců Historické skupiny Osvětim – organizace bývalých vězňů osvětimského táborového komplexu. Tento kolektiv zpracoval nejprve libreto příští expozice a po jeho oponentuře scénář. Zajišťoval rovněž přípravu dokumentace této expozice. V první polovině roku bylo rovněž dokončeno shromažďování dokumentace pro připravovanou putovní výstavu o dějinách terezínského ghetta pro Spojené státy.

Pokračovaly práce na realizaci projektu vytvoření počítačového zpracování dat o bývalých vězňích policejní věznice gestapa v Malé pevnosti. Tento projekt je realizován ve spolupráci s dokumentačním oddělením a externími spolupracovníky. Probíhaly rovněž práce na vytváření databáze bývalých vězňů koncentračního tábora v Litoměřicích a databázi poboček bývalého koncentračního tábora Flossenbürg na území českých zemí. Pokračovala také spolupráce s Institutem Terezínské iniciativy při doplňování databáze bývalých vězňů terezínského ghetta. Pro Institut byl rovněž připraven text o dějinách terezínského ghetta, který byl využit na internetových stránkách, které tento institut připravuje k tématu holocaust.

Významnou měrou se oddělení podílelo na obsahové přípravě i realizaci řady vzdělávacích programů Památníku, především seminářů pro pedagogy, včetně semináře s mezinárodní účastí, který se konal v listopadu 2001. Své přednášky přednesli pracovníci oddělení rovněž na konferencích a seminářích k problematice rasové a politické perzekuce, které byly pořádány partnerskými institucemi doma i v zahraničí.

Oddělení zajišťovalo odbornou spolupráci s Univerzitou J.E.Purkyně v Ústí nad Labem včetně konzultací a oponentury studentských diplomových prací i vědeckých studií vysokoškolských pedagogů.

Připraveny byly příspěvky pro časopis Památníku Terezín „Terezínské listy“, „Bulletin Terezínské iniciativy“ a časopis Svazu bojovníků za svobodu „Národní osvobození“.

Průběžně byly poskytovány odborné konzultace domácím i zahraničním badatelům, odborné informace byly poskytovány sdělovacím prostředkům a dalším zájemcům.

Zpracovávána byla potvrzení o věznění pro bývalé vězně, jejich rodinné příslušníky, soudní orgány a státní úřady a zajišťovány byly další operativní úkoly.

8.

VZDĚLÁVACÍ ČINNOST

V roce 2001 pokračoval projekt vypracovaný spolu s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR pro další vzdělávání pedagogů. V rámci tohoto projektu se v roce 2001 uskutečnily dva třídní semináře s názvem "Jak vyučovat o holocaustu".

Pro absolventy těchto základních seminářů, jakož i dalších dvanácti seminářů, které se uskutečnily v předchozím roce, byl ve spolupráci s partnerskými institucemi z domova i ze zahraničí pro více než 70 pedagogů z celé ČR uspořádán ve dnech 16. – 20. listopadu 2001 nadstavbový pětidenní seminář "Holocaust ve vzdělávání" za účasti 13 zahraničních a 9 tuzemských lektorů.

Pro žáky a studenty českých škol bylo uspořádáno 74 jednodenních a 29 vícedenních vzdělávacích programů, v jejichž rámci byly prováděny nejen prohlídky expozic s výkladem, přednášky či besedy k tématu "Místo Terezie v plánech nacistů", ale stále více se uplatňoval systém tvůrčí práce, či samostatné práce s dokumenty a dalšími studijními materiály.

Pobytové skupiny přicházejí převážně se záměrem dopracovat zde svůj projekt zaměřený na pátrání po osudu občanů – Židů, zmizelých z jejich bydliště či regionu v době holocaustu. Stále více českých škol, majících družební styky se školami v zahraničí realizuje v Památníku Terezie vzdělávací programy společně pro žáky svých i družebních škol. Takovýchto "smíšených" skupin bylo v roce 2001 čtrnáct.

Pro zahraniční zájemce bylo uspořádáno 72 seminářů a workshopů ve Středisku setkávání (45 pobytových a 27 jednodenních). Tradičně proběhl i Festival tolerance pořádaný Mezinárodní školou od roku 1998.

Rozvíjela se úzká spolupráce s mezinárodní organizací pro podporu vzdělávání o holocaustu Task Force for Holocaust Education, Remembrance and Research. Její členové z řady zemí – odborníci na výuku o holocaustu – podstatnou měrou přispěli k zajištění programu výše zmíněného nadstavbového semináře „Holocaust ve vzdělávání“.

Pokračovala spolupráce s RAA Strausberg a Ministerstvem pro vzdělávání, mládež a sport Spolkové republiky Braniborsko; pro skupiny mládeže i pedagogy z této německé spolkové země byly pořádány vzdělávací semináře, besedy s pamětníky. Důraz byl kladen zejména na poznávání míst a událostí spojených s českou a německou historií. V tomto duchu se uskutečnil pro pedagogy česko-německý seminář v Ludwigsfelde u Berlína a tři obdobné semináře v Terezíně.

Pro žáky a studenty základních a středních škol byly připraveny tvůrčí soutěže: literární s názvem "Jak žít spolu na jedné planetě" a výtvarná pod názvem "Jak plyne čas". Slavnostního vyhodnocení a předání cen nejlepším autorům se zúčastnili představitelé veřejného života, zástupci škol a bývalí vězni terezínského ghetta, především pak paní Hana Greenfieldová z Izraele, která již po řadu let tyto soutěže podporuje morálně i finančně.

Z nejlepších prací výtvarné soutěže byla připravena putovní výstava se shodným názvem „Jak plyne čas“, k níž byl připraven katalog v českém a anglickém jazyce. Výstava byla instalována v terezínském Muzeu ghetta a Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze.

Z námětů vzešlých z již zmíněných seminářů pro české pedagogy byl zpracován v podobě sešitů metodický materiál a rozeslán všem účastníkům.

Pro zkvalitnění vzdělávacích programů byly zpracovány a vytištěny "Pracovní listy I a II", určené žákům základních a středních škol, kteří se připravují na vzdělávací exkurzi do Terezína. Tyto materiály by měly přispět k tomu, aby žáci a studenti přijeli již se znalostí základních faktů o historii holocaustu.

Pracovníci oddělení poskytovali odborné konzultace a metodické vedení 34 badatelům a studentům při přípravě odborných publikací, studentských seminárních a diplomových prací a filmových dokumentů. Dále poskytnuli informace k 180 dotazům především ve věci osob uvězněných v letech nacistické okupace v Terezíně (celkem se jednalo o 825 osob), ale i k dotazům na konkrétní historické události.

Připraveno bylo představení dětské opery „Brundibár“ v půdním divadle bývalých Magdeburských kasáren. Pro žáky některých škol z okresu Litoměřice je provedl Dismanův rozhlasový dětský soubor z Prahy. Tohoto představení se zúčastnila i řada bývalých vězňů terezínského ghetta.

Pracovníci vzdělávacího oddělení se zúčastnili několika odborných seminářů v tuzemsku i v zahraničí. Podíleli se rovněž na přípravě informačního CD-Romu o Památníku Terezín. Prováděli výzkum o osudech dětí v ghettu a podíleli se na přípravě části expozice, která je této problematice věnována v nové expozici Muzea ghetta.

Po obsahové stránce bylo zajištěno vydání Terezínských listů č. 29, dále pak jejich distribuce. Pro tisk připraveny články s informacemi o akcích vzdělávacího oddělení.

9.

DOKUMENTACE A SBÍRKY

Dokumentační oddělení

Do sbírkových fondů dokumentačního oddělení byla zařazena mimo jiné rozsáhlejší pozůstalost rodiny Brennerovy z ghetta Terezín a dále originály deníků Evy Roubíčkové, rovněž z ghetta Terezín.

V chronologické evidenci bylo zapsáno 26 přírůstkových čísel. V systematické evidenci bylo v elektronické podobě zpracováno 363 inventárních čísel. Kromě toho bylo do elektronické podoby zpětně zaneseno 538 inventárních čísel z předchozích let. Do evidence pomocného materiálu byly zapsány 24 položky.

Každoroční pravidelná inventura zahrnuje 2194 inventárních jednotek písemných a fotografických sbírek.

Odborná knihovna získala a zaevidovala 330 knih.

Fotolaboratoř zhotovila 2447 černobílých a barevných fotografií (klasických a digitálních) a 106 diapozitivů, z toho 690 pro dokumentaci významných akcí a činností Památníku, 266 pro výstavy organizované Památníkem Terezín, 100 snímků pro potřeby fotoarchivu, 108 pro publikační činnost a prezentaci Památníku Terezín, 307 pro potřeby badatelů a jiných institucí, 976 pro dokumentaci muzejních sbírek, výstav a potřeby odborných pracovišť Památníku.

Na oddělení bylo zhotoveno přibližně 5500 xerokopií archivních materiálů, zejména pro výstavy, potřebu archivu a odborných oddělení, dále 1164 černobílých a 254 barevných kopií pro externí žadatele k výzkumným, výstavním a osvětovým účelům.

Dokumentační oddělení poskytlo badatelské služby 67 badatelským návštěvám, 80 osobám poskytlo informace týkající se bývalých vězňů a písemně vyřídilo 139 žádostí o informace nebo potvrzení věznění. Spolupracovalo také s německou justicí při přípravě podkladů a odborné dobrozdání v rámci procesu proti nacistickému zločinci J. Vielovi, obviněnému ze zločinů spáchaných při hloubení protitankového příkopu mezi Terezínem a Litoměřicemi.

V rámci výzkumného úkolu „Policejní věznice gestapa Malá pevnost Terezín“ pokračovalo zpracování jednotlivých pramenů pro vytvoření databáze bývalých vězňů.

Oddělení se podílelo na rešeršních pracích, přípravě libreta a scénáře a také na výběru exponátů pro expozici České republiky ve Státním muzeu Auschwitz-Birkenau v Osvětimi. Podílelo se rovněž na výběru dokumentačních materiálů pro novou stálou expozici Muzea ghetta.

Vedle stálých činností pokračoval fotoarchiv v akci sběru snímků obětí holocaustu z českých zemí, které prošly terezínským ghettem.

Prostřednictvím agentury VANKOL bylo zrestaurováno 343 listů archivních materiálů.

Sbírkové oddělení

Do sbírek Památníku Terezín byly získány drobné předměty z osobního vybavení bývalých vězňů ghetta Terezín. Další část akvizic tvořily propagační materiály z vlastní činnosti Památníku a v neposlední řadě umělecká díla s protiválečnou tematikou a díla, která Památníku Terezín věnovali současní umělci ze svých výstav uspořádaných v jeho prostorách.

Do chronologické evidence sbírek bylo zapsáno 92 evidenčních čísel nových přírůstků a v systematické evidenci bylo odborně zpracováno 59 přírůstkových čísel. Průběžně probíhal přepis již dříve zpracovaných záznamů do počítačové databáze.

V rámci zabezpečování ochrany sbírek podle zákona č. 122/2000 Sb. byly do depozitářů instalovány kovové regály, které nahradily stávající dřevěné a měřicí přístroje na měření teploty a vlhkosti. Prováděné zápisy byly soustavně vyhodnocovány restaurátorem.

Významným úkolem bylo zpracování podkladů pro zápis sbírek do centrální evidence podle zákona č. 122/2000 Sb.

Při periodické a mimořádné inventarizaci sbírek bylo zaevidováno celkem 4518 inventárních čísel sbírkových předmětů.

Nákupy přírůstků do sbírek byly realizovány v hodnotě 287 500,- Kč. Zakoupena byla díla I.Sainera, A.Veselého, P.Kiena, L.Haase, O.Pöcka a V.Sychry.

Restaurátorské práce zajišťované externími firmami byly provedeny ve výši 157 700,- Kč. Jednalo se především o 80 kreseb Josefa Klyiese, vzniklých v Malé pevnosti Terezín v letech 1944-45.

Na restaurování výtvarných sbírek z ghetta Terezín byl Institutem Terezínské iniciativy poskytnut grant ve výši 250 000,- Kč. Ošetřeno bylo 470 kreseb z výtvarných sbírek z období ghetta.

Badatelské služby byly poskytnuty 39 badatelským návštěvám. Pracovníci sbírkového oddělení se technicky, organizačně i materiálově podíleli na všech vlastních i převzatých výstavách a samostatně zajistili jednu výstavu do zahraničí. Do Terezínských listů byl zpracován článek o nových akvizicích a poválečném vývoji sbírkového oddělení.

Restaurátor Památníku odborně ošetřil 96 sbírkových předmětů a 74 listů z tzv. Heřmanovy sbírky. Dále restauroval 15 jednotlivých kreseb a jedno album z terezínského ghetta. K výstavním účelům zhotovil faksimile několika publikací a sešitů s kresbami a básněmi, jakož i blahopřání s kresbami, zhotovených rovněž v terezínském ghettu. Konzervátorsky ošetřeno bylo 76 sbírkových předmětů umístěných v expozici Muzea ghetta. Konzervace zařízení byla provedena v několika objektech I. dvora Malé pevnosti a v bývalém Kolumbáriu ghetta.

10.

HOSPODÁŘSKÁ ČINNOST, DARY A PŘÍSPĚVKY

A. Příjmy a výdaje v roce 2001

Příjmy : a) vstupné	26 086 280,- Kč
b) příspěvek MK ČR.....	22 062 702,- Kč
c) ostatní příjmy.....	11 611 083,50,- Kč

Výdaje : a) materiálové náklady a energie.....	10 637 682,69,- Kč
b) osobní náklady celkem.....	16 547 355,- Kč
d) ostatní náklady (služby,opravy,nájmy atd.).....	31 006 584,77,- Kč

B. Sponzorské příspěvky v roce 2001 činily celkem.....4 151 989,67,- Kč

Největšími částkami přispěli tito dárci :

Conference On Jewish Material Claims Against Germany, USA
Institut Terezínské iniciativy
Terezínská iniciativa
Svaz bojovníků za svobodu
Verein der Förderer und Freunde von Theresienstadt des Landes Brandenburg, SRN
Hana Greenfield, Izrael
Česká národní agentura „ Mládež „

THALES-NEŠARIM, spolek bývalých vězňů L-417
Ernest E. Warsaw, Trustee, USA
Mrs. Potocky, USA
Karin Vanderspek, USA
Dr. Rudolf M. Wlaschek, SRN

Menšími částkami přispěla řada dalších dárců, z nichž většina zůstala anonymními. Také jim všem náleží stejně jako výše jmenovaným naše upřímné poděkování.

Prostředky získané z darů v roce 2001 byly využity pro následující účely :

- realizace nové stálé expozice v Muzeu ghetta.....	1 611 504,70 Kč
- restaurování výtvarných sbírek z terezínského ghetta.....	250 000,- Kč
- mezinárodní vědecká konference „ Holocaust ve vzdělávání „.....	150 000,- Kč
- financování pobytu zahraničních dobrovolníků.....	135 352,- Kč
- rekonstrukce bývalého kolumbária ghetta.....	60 792,80,- Kč
- vzdělávání mládeže.....	46 187,90,- Kč
- Terezínská tryzna.....	13 440,- Kč
- nákup tiskárny.....	11 005,- Kč

11.

TECHNICKÁ A STAVEBNÍ ČINNOST

- dokončení rekonstrukce pietních míst v areálu bývalého terezínského ghetta (Kolumbárium, Ústřední márnice a obřadní místnosti)
- pokračování parkových úprav na valech Malé pevnosti
- generální oprava sociálních zařízení na parkovišti u Židovského hřbitova
- generální oprava kinosálu Muzea ghetta (podlahy, osvětlení, malba)
- stavební úpravy výstavních prostor Muzea ghetta
- technické zajištění propojení počítačových sítí v Malé pevnosti, Muzeu ghetta a bývalých Magdeburských kasárnách
- rekonstrukce nového objektu Střediska setkávání
- oprava střechy krematoria na Židovském hřbitově
- zahájení stavby výtlačku kanalizace Malé pevnosti pro připojení na čistírnu odpadních vod
- instalace systému automatického vrátného ve vjezdu do Malé pevnosti
- oprava asfaltového povrchu parkoviště u Malé pevnosti
- údržba zeleně v areálech Památníku Terezín
- generální oprava ubytovny v Malé pevnosti

12.

VÝHLED NA ROK 2002

- otevření expozice České republiky ve Státním muzeu Auschwitz-Birkenau v Osvětimi
- uspořádání Terezínské tryzny a dalších vzpomínkových akcí
- příprava publikací o stálých expozicích Památníku Terezín v Muzeu ghetta a bývalých Magdeburských kasárnách
- pokračování výzkumných úkolů o dějinách represivních zařízení z období nacistické okupace
- zprovoznění nového objektu Střediska setkávání Památníku Terezín
- instalování osmi příležitostných výtvarných a dokumentárních výstav
- pořádání vzdělávacích seminářů pro domácí i zahraniční pedagogy, studenty a žáky
- uspořádání literární a výtvarné soutěže pro studenty a žáky
- další rozvíjení sbírkotvorné činnosti

PAMÁTNÍK TEREZÍN
Výroční zpráva za rok 2001

Vydal: Památník Terezín

Adresa redakce:

Památník Terezín

411 55 Terezín

Česká republika

Tel.: +42 / 416 / 782 131, 782 442, 782 225

Fax: + 420 / 416 / 782 245

E-mail: pamatnik@pamatnik-terezin.cz

Internet: www.pamatnik-terezin.cz

Vychází jednou ročně

Vlastním nákladem

Redakční uzávěrka této zprávy: 8. března 2002